

Agnieszka Bukowska-Piastryńska

Uniwersytet Łódzki

KONDYCJA PRZEMYSŁU WŁÓKIENNICZEGO W POLSCE W LATACH 1995-2003

1. Wstęp

Pierwszy kryzys przemysłu włókienniczego przypadł na początek okresu transformacji ustrojowej, kiedy wiele przedsiębiorstw upadło, a produkcja obniżyła się o 50-60%. Utrata rynków zbytu byłego ZSRR, obniżenie się popytu krajowego i słaba zdolność adaptacji przedsiębiorstw do warunków gospodarki rynkowej (w tym znaczna dekapitalizacja majątku) przyczyniły się do tego, że sytuacja kryzysowa utrzymywała się przez okres trzech lat (1990-1992). Rok 1993 stał się przełomowy – przemysł włókienniczy zaczął wychodzić z recesji (wzrosła produkcja i sprzedaż oraz rentowność działania) [Gedymin 2001, s. 7-8].

Kolejne załamanie nastąpiło w roku 1998 (spadła sprzedaż i rentowność, wiele przedsiębiorstw upadło, spadł poziom zatrudnienia). Było ono efektem podpisania układu stowarzyszeniowego z UE i przystąpienia do Światowej Organizacji Handlu. Z jednej strony otworzyło to przed Polską rynki wielu krajów, z drugiej – spowodowało napływ wyrobów z państw o dużej koncentracji tego przemysłu i nie wykorzystanych mocach produkcyjnych¹. Pracodawcy i przedstawiciele izb branżowych przemysłu lekkiego winą za kryzys w latach 1998-1999 obciążyli władze, które pod hasłem wolnej konkurencji blokowały wprowadzanie różnorodnych procedur ochrony rodzimych producentów przed nieuczciwą konkurencją, tak powszechnie stosowanych w UE². I to m.in. naciski przedsiębiorców przyczyniły się do opracowania

¹ Przedsiębiorcy importerzy wykorzystują porozumienie z WTO, przewidujące preferencyjne cła na produkty z krajów rozwijających się i zerowe stawki na towary z państw najsłabiej rozwiniętych i obuwie czy tekstylia wyprodukowane gdzie indziej deklarują na granicy jako pochodzące z tych obszarów.

² Grecja i Hiszpania korzystają z dużej pomocy UE (subsydia dla tych krajów sięgają sumy 770 mln USD rocznie). Pomimo, że UE określa sektor bawełniarski, jako najmniej dochodowy, udziela znacznej pomocy finansowej swoim członkom, szczególnie w krajach, w których dochód na jednego mieszkańca osiąga poziom poniżej średniej europejskiej. Rządy krajów UE preferują również programy zmierzające do ograniczania zawartości metali i pestycydów w składzie chemicznym włókna bawełny.

i przyjęcia przez rząd *Strategii dla przemysłu lekkiego na lata 2000-2005*³. Z dokumentu wynika, że głównym kierunkiem polityki przemysłowej na lata 2000-2005 w odniesieniu do przemysłu lekkiego, rozumianym jako cel strategiczny, jest wzrost międzynarodowej konkurencyjności (wyrażającej się zdolnością polskich przedsiębiorstw do konkurowania ceną, jakością parametrami techniczno-użytkowymi oraz warunkami transakcji handlowych na rynku krajowym oraz na rynkach zagranicznych). Do celu tego należy dążyć przez obniżanie bezwzględnego i względnego zaangażowania pomocy publicznej w sektorach przemysłowych oraz respektowanie innych wymogów konkurencyjności. O osiągnięciu celu strategicznego decydują:

- sprzyjająca rozwojowi infrastruktura (prawna, ekonomiczna, finansowa i informacyjna),
- zdolność i aktywność generowania innowacji,
- zdolność mobilizacji i pozyskania kapitału,
- dostęp do wyposażenia w nowoczesne i efektywne technologie,
- zdolność do efektywnej alokacji zasobów,
- dostępność kapitału ludzkiego i jego rozwój,
- zdolność i aktywność dostosowania się do zmian na rynkach: krajowym i zagranicznym,
- racjonalne korzystanie z czynników naturalnych, przestrzeganie zasad ekorozwoju,
- zdolność do szybkiej harmonizacji z prawem i standardami UE,
- wysokość społecznych kosztów dostosowania.

W odniesieniu do sektora przemysłu lekkiego zadania o znaczeniu strategicznym to:

- prowadzenie restrukturyzacji przedsiębiorstw w kontekście integracji z UE,
- wykorzystanie nowych technik i technologii w programach restrukturyzacji,
- wykorzystanie krajowej bazy surowcowej,
- wspieranie polskiego eksportu,
- określenie kierunków i tendencji rynku krajowego i światowego polskich wyrobów przemysłu lekkiego,
- stałe podnoszenie kwalifikacji przez kadre kierowniczą w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem,
- upowszechnianie systemów jakości zgodnych z wymogami norm ISO serii 9000 i EN 45000,
- szkolenie personelu różnych szczebli przedsiębiorstwa celem uzyskania nowych umiejętności,
- wykorzystanie dostępnych instrumentów polityki gospodarczej do zapewnienia uczciwej konkurencji.

³ *Strategia dla przemysłu lekkiego na lata 2000-2005*, dokument rządowy przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24.10.2000 r.

Ponieważ minęła połowa z sześcioletniego okresu, na jaki została opracowana strategia, warto pokusić się o ocenę stanu kondycji przemysłu włókienniczego. Przedmiotem analizy będą:

- poziom produkcji sprzedanej,
- wielkość nakładów inwestycyjnych,
- rentowność działania,
- wydajność pracy

przedsiębiorstw przemysłu włókienniczego na tle przemysłu ogółem w latach 1995-2003.

2. Produkcja sprzedana przemysłu włókienniczego

Po niekorzystnym roku 1999, charakteryzującym się zmniejszeniem rozmiarów produkcji większości podstawowych wyrobów oraz spadkiem wartości produkcji sprzedanej (tab. 1), wyniki uzyskane w kolejnych dwóch latach wskazały na wyhamowanie tendencji do spadku.

Tabela 1. Produkcja sprzedana przemysłu włókienniczego na tle przemysłu ogółem w okresie 1995-2001

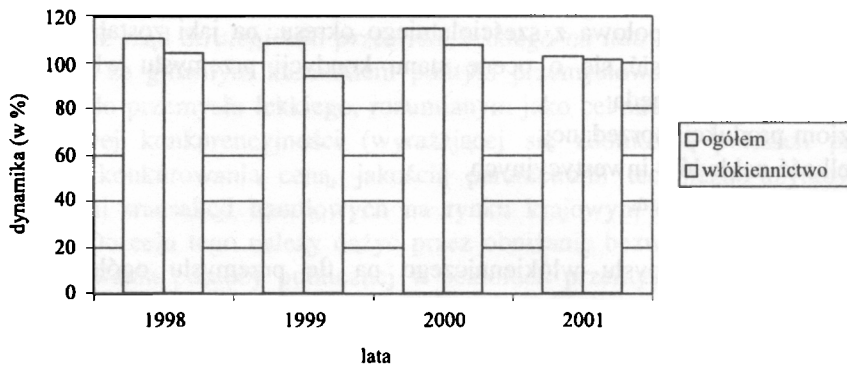
Lata	Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące w mln zł)	
	ogółem	włókiennictwo
1995	244432,7	6399,0
1997	358824,3	8357,7
1998	395544,2	8687,8
1999	427494,5	8155,9
2000	488800,8	8761,6
2001	500780,7	8878,4

Źródło: dane GUS.

Choć wzrost poziomu produkcji sprzedanej przemysłu włókienniczego jest zauważalny, to jego dynamika jest niższa niż przemysłu ogółem (rys. 1).

Przedstawiona dynamika produkcji przemysłu włókienniczego przekonuje, że na optymizm – związany ze wzrostem sprzedaży – jest jeszcze zbyt wczesnie. Pomimo poprawy sytuacji, udział produkcji sprzedanej włókiennictwa w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wyniósł w 2001 r. 1,77%, podczas gdy w 1995 r. wynosił 2,62%.

Uwzględniając fakt, że polski przemysł włókienniczy charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem sprywatyzowania – w 2001 r. tylko 0,85% przedsiębiorstw stanowiły podmioty sektora publicznego, podczas gdy udział sektora publicznego w przemyśle ogółem wynosił 1,29% [Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002, s. 4, tab. 2] – warto przyjrzeć się wielkości produkcji sprzedanej z punktu widzenia własności przedsiębiorstw (tab. 2).

Rys. 1. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu włókienniczego na tle przemysłu ogółem w okresie 1998-2001 (rok poprzedni = 100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych tab. 1.

Tabela 2. Produkcja sprzedana przemysłu włókienniczego na tle przemysłu ogółem według sektorów własności w okresie 1995-2001.

Lata	Produkcja sprzedana przemysłu według sektorów własności (ceny bieżące w mln zł)	
	ogółem	włókiennictwo
sektor publiczny		
1995	129886,1	3842,7
1998	122549,1	1771,5
1999	127696,9	1341,5
2000	140322,9	12232,2
2001	123835,4	857,3
sektor prywatny		
1995	114546,6	2556,3
1998	272995,1	6916,3
1999	299797,6	6814,4
2000	348477,9	7538,4
2001	376945,3	8021,1

Źródło: dane GUS.

Należy zauważyć, że w ciągu siedmiu lat produkcja sprzedana przemysłu włókienniczego w sektorze publicznym zmalała 4,5 raza (w przemyśle ogółem tylko o 5%), natomiast w sektorze prywatnym wzrosła 3,1 raza (a w przemyśle ogółem 3,3 raza).

Pomimo tak drastycznego spadku sprzedaży w sektorze publicznym (wynikającego głównie ze zmniejszenia się liczby przedsiębiorstw), trzeba podkreślić, że te 0,85% przedsiębiorstw sprzedaje 9,7% produkcji przemysłu włókienniczego.

3. Nakłady inwestycyjne

Według szacunków Polskiej Izby Przemysłu Tekstylnego, poziom zużycia maszyn i urządzeń sięgnął w 2000 r. 80%, a 30% parku maszynowego czeka na natychmiastową wymianę (w ciągu ostatnich lat modernizacja parku maszynowego postępowała wolniej niż amortyzacja). W okresie 2000-2003 na inwestycje powinno się wydać 2,5-3 mld USD, jednak same przedsiębiorstwa będą mogły pokryć nie więcej niż 25-30% tych wydatków (i dlatego liczą na wsparcie z kasy publicznej): nakłady inwestycyjne w branży włókienniczej wyniosły w 2001 r. 468,7 mln zł, z czego 72,3% stanowiły nakłady na maszyny i urządzenia techniczne i narzędzia, 21,2% nakłady na budynki i budowle, a 5,9% inwestycje w środki transportu [Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002, s. 283, tab. 4].

Jeśli uwzględnić poziom zaangażowania w nowe projekty inwestycyjne (tab. 3), okazuje się, że dynamika nakładów inwestycyjnych w przemyśle włókienniczym była

Tabela 3. Inwestycje rozpoczęte przemysłu włókienniczego na tle przemysłu i gospodarki ogółem w okresie 1999 – czerwiec 2003

Okresy	Inwestycje rozpoczęte		
	ogółem	przemysł	włókiennictwo
		liczba zadań	
I - VI 1999	10365	5798	40
I - XII 1999	25023	14079	61
I - VI 2000	11623	36961	45
I - XII 2000	26870	15013	96
I - VI 2001	10386	6868	27
I - XII 2001	33016	22938	57
I - VI 2002	18933	13931	139
I - XII 2002	44782	33990	267
I - VI 2003	24727	18962	125
		wartość (w mln zł)	
I - VI 1999	15905,0	7555,7	15,8
I - XII 1999	29285,2	14515,3	30,0
I - VI 2000	16717,4	6207,0	8,8
I - XII 2000	26297,4	11404,8	46,1
I - VI 2001	8289,5	4944,2	26,1
I - XII 2001	24129,6	15531,5	89,4
I - VI 2002	10251,4	7165,6	34,7
I - XII 2002	19426,5	13227,0	105,9
I - VI 2003	13394,1	9509,2	31,5

Źródło: dane GUS.

zdecydowanie wyższa niż w przemyśle ogółem (odpowiednio: włókiennictwo 2000 r. – 153%, 2001 r. – 193%, 2002 r. – 118%; przemysł ogółem 2000 r. – 79%, 2001 r. – 136%, 2002 r. – 85%) czy gospodarce (2000 r. – 90%, 2001 r. – 92%, 2002 r. – 81%). Jednak uwzględniając stan parku maszynowego przemysłu włókienniczego, 545 rozpoczętych inwestycji (stan z czerwca 2003 r.), od momentu wejścia w życie *Strategii dla przemysłu lekkiego na lata 2000-2005*, to ciągle zbyt mało, by mówić o wyraźnej poprawie sytuacji.

Na zakończenie rozważań na temat nakładów inwestycyjnych należy podkreślić, że większość inwestycji realizowanych w okresie 1999-2001 nastawiona była głównie na poprawę parametrów techniczno-użytkowych⁴ i nowoczesności wyrobów.

4. Wybrane mierniki oceny efektywności funkcjonowania przedsiębiorstw przemysłu włókienniczego po wprowadzeniu Strategii dla przemysłu lekkiego na lata 2000-2005

Do oceny efektywności funkcjonowania przedsiębiorstwa służy m.in. analiza wskaźnikowa. Dostarcza ona informacji o stanie ekonomiki przedsiębiorstwa i wynikach jego działalności w badanym okresie na podstawie kształtowania się wielkości określonych wskaźników ekonomicznych [Gabrusiewicz 1994, s. 30]. Mogą one mieć charakter:

- wskaźników syntetycznych, obrazujących efektywność całej działalności przedsiębiorstwa (np. wskaźnik rentowności sprzedaży);
- wskaźników cząstkowych, charakteryzujących efektywność poszczególnych czynników produkcji (np. wydajność pracy).

Analizując poziom rentowności przedsiębiorstw (tab. 4), należy wskazać na wyraźną poprawę wskaźników w okresie 1999 – czerwiec 2003. Choć rentowność sprzedaży w przemyśle włókienniczym jest niższa niż w przemyśle ogółem, to od 2002 r. jest wyższa niż średnia dla całej gospodarki.

Na uwagę zasługuje wyraźna poprawa rentowności obrotu po 2001 r. (wskaźnik jest wyższy zarówno od rentowności przemysłu, jak i całej gospodarki). Ujemna wartość tego wskaźnika do 2001 r. była oczywiście rezultatem osiaganego wyniku finansowego działalności gospodarczej, który wyniósł odpowiednio: w 1999 r. – -144,7 mln zł, 2000 r. – -116,7 mln zł, 2001 r. – -85,5 mln zł [Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002, s. 119, tab. 3].

Jak już zostało wcześniej powiedziane, jednym ze wskaźników cząstkowych – pozwalających ocenić sytuację przedsiębiorstwa – jest wydajność pracy. Dynamikę zmian w wydajności pracy w okresie 1995-2001 przedstawia rys. 2.

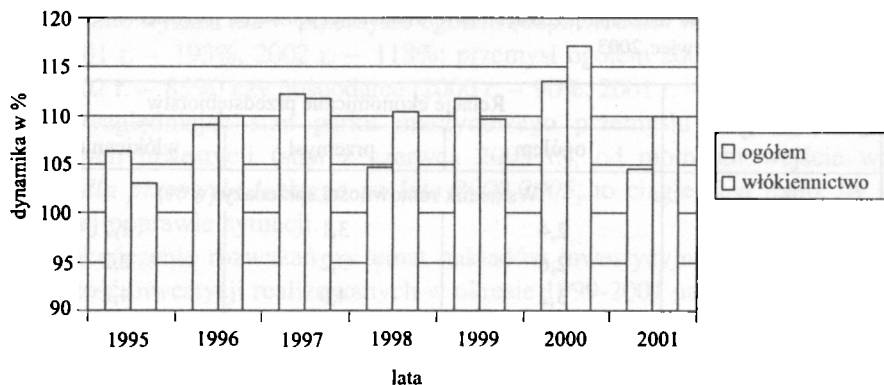
⁴ Parametry techniczno-użytkowe wyrobów wiążą się ściśle z poziomem technicznym parku maszynowego i możliwościami, jakie on stwarza dla realizacji konkretnych zamówień klientów.

Tabela 4. Rentowność działania przedsiębiorstw włókienniczych na tle przedsiębiorstw ogółem w okresie 1999-czerwiec 2003

Okresy	Relacje ekonomiczne przedsiębiorstw		
	ogółem	przemysł	włókiennictwo
	Wskaźnik rentowności sprzedaży (w %)		
I - VI 2001	2,4	3,1	1,7
I - XII 2001	2,6	3,2	2,2
I - VI 2002	3,2	4,0	4,2
I - XII 2002	3,3	4,1	4,0
I - VI 2003	4,3	5,7	4,9
	Wskaźnik rentowności obrotu brutto (w %)		
I - VI 1999	1,6	1,6	-1,8
I - XII 1999	1,1	0,7	-1,8
I - VI 2000	1,9	2,5	0,9
I - XII 2000	1,9	1,4	-1,4
I - VI 2001	1,3	1,4	0,5
I - XII 2001	0,7	0,6	-0,3
I - VI 2002	1,4	1,9	3,5
I - XII 2002	0,8	1,2	2,2
I - VI 2003	3,0	3,9	4,3
	Wskaźnik rentowności obrotu netto (w %)		
I - VI 1999	0,2	0,1	-3,1
I - XII 1999	-0,2	-0,6	-3,1
I - VI 2000	0,6	1,2	-0,5
I - XII 2000	0,7	0,3	-2,6
I - VI 2001	0,2	0,4	-0,9
I - XII 2001	-0,3	-0,4	-1,6
I - VI 2002	0,3	0,8	1,8
I - XII 2002	-0,2	0,2	0,7
I - VI 2003	1,8	2,4	2,8

Źródło: dane GUS.

Poprawę wydajności pracy – w ciągu analizowanych siedmiu lat – udało się osiągnąć nie tylko dzięki zwiększeniu rozmiarów produkcji sprzedanej (tab. 1) o blisko 40%, ale również dzięki zmniejszeniu zatrudnienia (tab. 5) o blisko 45%. Jednak wydajność pracy (mierzona produkcją sprzedaną w cenach bieżących na 1 zatrudnionego) w przemyśle włókienniczym na poziomie 93,7 tys. zł w 2001 r. znacząco odbiega od wydajności pracy w przemyśle ogółem – 187,1 tys. zł [Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002, s. 18, tab. 5].

Rys. 2. Dynamika wydajności pracy (mierzonej produkcją sprzedaną na 1 pracującego) w przemyśle włókienniczym na tle przemysłu ogółem w okresie 1995-2001 (ceny stałe⁵)

Źródło: [Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002, s. 186, tab. 18].

Tabela 5. Przeciętne zatrudnienie w przemyśle włókienniczym na tle przemysłu ogółem w okresie 1995-2001

Lata	Przeciętne zatrudnienie w przemyśle (w tys.)	
	ogółem	włókiennictwo
1995	3461,1	164,6
1998	3378,7	128,2
1999	3138,4	108,4
2000	2955	97,1
2001	2820,6	88,3

Źródło: dane GUS.

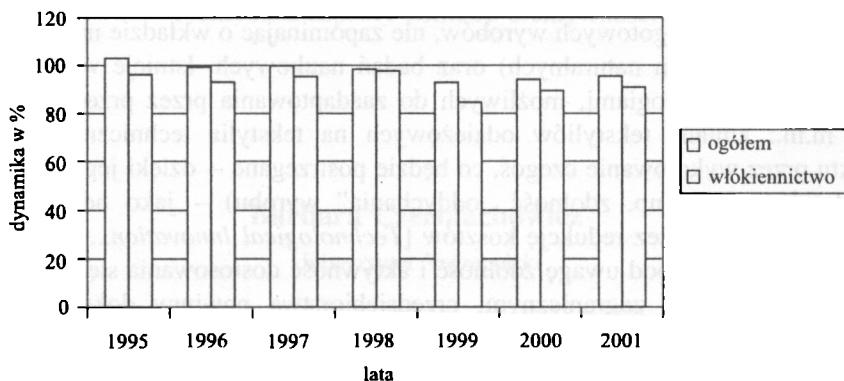
Należy podkreślić, że zatrudnienie we włókiennictwie malało zdecydowanie szybciej, niż w przemyśle ogółem (rys. 3) i z udziału 4,8% w zatrudnieniu w przemyśle ogółem w 1995 r., zmniejszyło się do 3,1% w 2001 r.

Przyczyn tak drastycznie malejącego zatrudnienia we włókiennictwie można się dopatrywać nie tylko w restrukturyzacji tego przemysłu, ale również w wysokości oferowanego przez przedsiębiorstwa wynagrodzenia – przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto stanowiło około 70% wynagrodzenia w przemyśle ogółem⁶.

⁵ Jako ceny stałe produkcji sprzedanej przyjmuje się:

- ceny stałe 1995 r. (średnie ceny bieżące dla 1995 r.) dla lat 1996-2000,
- ceny stałe 2000 r. (średnie ceny bieżące 2000 r.) w 2001 r.

⁶ Odpowiednio: w 1995 r. – 71,6%, w 1999 r. – 71,7%, w 2000 r. – 70,7%, w 2001 r. – 70,5%.

Rys. 3. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w przemyśle włókienniczym na tle przemysłu ogółem w okresie 1995-2001 (rok poprzedni = 100)

Źródło: dane GUS.

5. Zakończenie

Nie ulega wątpliwości, że efekty wdrażania *Strategii dla przemysłu lekkiego na lata 2000-2005* są jeszcze stosunkowo mało widoczne. Trudno mówić o zwiększeniu zdolności mobilizacji i pozyskiwania kapitału przez przemysł włókienniczy, a tym samym łatwym dostępie do wyposażenia w nowoczesne i efektywne technologie.

Kolejną „bolączką” włókiennictwa pozostaje nadal dostępność kapitału ludzkiego (a właściwie jej brak) i jego rozwój. Choć istnieje potencjał kadry inżyniersko-technicznej, to niskie zarobki (w 2001 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w przemyśle wynosiło 2074,69 zł, a we włókiennictwie – 1462,25 zł) uzasadniają brak zainteresowania specjalistów tą gałęzią przemysłu.

Trudno również mówić o wspieraniu polskiego eksportu, skoro w 2000 r. udział włókiennictwa w eksporcie ogółem wyniósł 2,87% [Rocznik Statystyczny Przemysłu 2002, s. 307, tab. 1], a eksporcie przemysłu – 2,98%, podczas gdy w 2001 r. relacje te wyniosły odpowiednio 2,82% w eksporcie gospodarki ogółem i 2,91% w eksporcie przemysłu. Ponadto należy zauważyć, że w 2000 r. odnotowano dodatnie saldo w obrotach towarowych równe 8,6 mln zł, a już w 2001 r. ujemne o wartości 51,2 mln zł⁷.

Należy jednak podkreślić, że pomimo tych trudności przemysł włókienniczy w ostatnim okresie zwiększył rozmiary sprzedaży i rentowności działania, a zwiększenie zaangażowania w eksport do krajów Europy Środkowo-Wschodniej może przyczynić się do jego dalszego rozwoju.

Przedsiębiorstwa przemysłu włókienniczego powinny się wykazać większą aktywnością w generowaniu innowacji, poprzez dążenie do wykreowania technologii opracowanej dzięki bliskiej współpracy między różnymi dziedzinami przemysłu, od produkcji

⁷ Dynamika eksportu w 2000 r. – 119,4%, w 2001 r. – 107%; a importu w 2000 r. – 90,3%, w 2001 r. – 108,9%.

włókien do produkcji gotowych wyrobów, nie zapominając o wkładzie maszyn, roślin (w przypadku włókien naturalnych) oraz badań naukowych. Istnieje wiele strategii związanych z technologiami, możliwych do zaadaptowania przez przedsiębiorstwa. Są to m.in.: zmiana tekstyliów odzieżowych na tekstylia techniczne innowacja produktu przez wykreowanie czegoś, co będzie postrzegane – dzięki jego wyglądowi czy właściwościom (np. zdolność „oddychania” wyrobu) – jako nowy produkt, innowacja procesu przez redukcję kosztów [*Technological Innovation...* 2000].

Natomiast biorąc pod uwagę zdolność i aktywność dostosowania się do zmian na rynkach: krajowym i zagranicznym, przedsiębiorstwa powinny dokonać wyboru specjalizacji produkcyjnej spośród następujących kierunków:

1) masowa produkcja – może mieć miejsce tylko w przypadku bawełnianych tkanin pościelowych i bieliźnianych,

2) krótkoseryjna produkcja artykułów modnych – tkaniny odzieżowe i dekoracyjne z wymaganą dużą elastycznością asortymentową,

3) produkcja wyrobów specjalistycznych, gwarantujących odpowiednie parametry użytkowe (np. wodoszczelność, właściwości antyelektrostatyczne), przeznaczonych na wyposażenie wnętrza pojazdów, odzież ochronną, sportową i rekreacyjną, cele sanitarno-medyczne,

4) wyroby techniczne, obejmujące asortyment dla przemysłu, budownictwa.

Literatura

Gabrusewicz W., *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, Wyższa Szkoła Inżynierska, Zielona Góra 1994.

Gedymin J., *Stan i perspektywy przemysłu tekstylnego w Polsce*, „Przegląd Włókienniczy” 2001 nr 6.

Rocznik Statystyczny Przemysłu, GUS, Warszawa 2002.

Technological Innovation Concerning Textile Clothing Industry, „New Fibres”, 5.12.2000 r., <http://www.technica.net/NT/NT3/innovation.htm>.

ECONOMICAL SITUATION OF TEXTILE INDUSTRY IN POLAND IN 1995-2003

Summary

The effectiveness of functioning of the textile line in Poland in 1995-2003 is presented in this article. The subjects of evaluation are: indexes of profitability and effectiveness of work, level of sold production, investment outflow. The results of manufacture of textiles are presented against background of economical effects achieved by economy in general and by manufacturing.